

PRIPOROČILO O VARSTVU IN PROMOCIJI MUZEJEV IN ZBIRK, NJIHOVE RAZNOLIKOSTI IN VLOGE V DRUŽBI

»Priporočilo UNESCO (2015) je za vse strokovnjake in načrtovalce sredstvo, da se soočijo s sodobnimi izzivi in da v polni meri izkoristijo potenciale muzejev kot prostorov za čaščenje življenja in državljanstva.«

(Irina Bokova, generalna direktorica UNESCO)

PRIPOROČILO O VARSTVU IN PROMOCIJI MUZEJEV IN ZBIRK, NJIHOVE RAZNOLIKOSTI IN VLOGE V DRUŽBI

UVOD

1. Varovanje in promocija kulturne in naravne raznolikosti sta med najpomembnejšimi izzivi 21. stoletja. V tem pogledu so muzeji temeljne ustanove in zbirke osnovna sredstva, s katerimi ohranjamo materialna in nesnovna pričevanja narave in človeških kultur.

2. Muzeji kot prostori posredovanja kultur, medkulturnega dialoga, učenja, razprav in usposabljanja imajo pomembno vlogo v formalnem, neformalnem izobraževanju in vseživljenjskem učenju, socialni koheziji in trajnostnem razvoju. Muzeji imajo velik potencial za ozaveščanje javnosti o pomenu kulturne in naravne dediščine in o odgovornosti vseh državljanov, da prispevajo k ohranjanju in prenosu dediščine. Muzeji tudi podpirajo gospodarski razvoj, zlasti prek kulturnih in ustvarjalnih industrij ter turizma.

3. Priporočilo opozarja države članice na pomen varstva in promocije muzejev in zbirk kot partnerjev v trajnostnem razvoju z ohranjanjem in varovanjem dediščine, varstvom in s promocijo kulturne raznolikosti, prenosom znanstvenih spoznanj, razvojem izobraževalne politike, vseživljenjskim učenjem in socialno kohezijo ter razvojem ustvarjalnih industrij in turističnega gospodarstva.

I. DEFINICIJA IN RAZNOLIKOST MUZEJEV

4. V Priporočilu je pojem 'muzej' opredeljen kot "neprihoditna, stalna ustanova v službi družbe in njenega razvoja, odprta za javnost, ki pridobiva, hrani, raziskuje, posreduje in razstavlja materialno in nesnovno dediščino človeštva in okolja za namene izobraževanja, preučevanja in uživanja." Muzeji so ustanove, ki si prizadevajo za predstavljanje naravne in kulturne raznolikosti človeštva in prevzemajo pomembno vlogo pri varovanju, ohranjanju in posredovanju dediščine.

5. V Priporočilu je pojem 'zbirka' opredeljen kot "celota naravnih in kulturnih, materialnih in nesnovnih, preteklih in sedanjih dobrin". Za namene Priporočila naj bi vsaka država članica v skladu z lastnim pravnim okvirjem določila obseg tega, kar razume pod pojmom 'zbirka'.

6. V Priporočilu je pojem 'dediščina' opredeljen kot celota materialnih nesnovnih vrednot in izrazov, ki jih ljudje ne glede na lastništvo izberejo in prepoznajo kot odsev in izraz svoje identitete, verovanj, znanj, izročil in življenjskega okolja in ki si zaslužijo, da jih sedanje generacije varujejo in negujejo in jih prenašajo na bodoče generacije.

Pojem 'dediščina' se nanaša tudi na opredelitve kulturne in naravne dediščine, materialne in nesnovne, kulturnih dobrin in predmetov, ki so vključeni v UNESCO-ve konvencije o kulturi.

II. TEMELJNE NALOGE MUZEJEV

Ohranjanje

7. Ohranjanje dediščine zajema dejavnosti povezane s pridobivanjem in upravljanjem zbirk, vključno z analizo tveganja in z izdelavo načrtov za pripravljenost na izredne razmere, z varnostjo, preventivno in kurativno konservacijo, restavriranjem muzejskih predmetov, kar zagotavlja celovitost zbirk v uporabi ali hrambi.

8. Ključni element upravljanja zbirk v muzejih je izdelava in vzdrževanje strokovnih inventarnih knjig in stalen nadzor zbirk. Inventarne knjige so bistveno orodje za varstvo muzejev, za preprečevanje in boj proti nedovoljeni trgovini in muzejem omogočajo uresničevati njihovo družbeno vlogo. Prav tako pripomorejo k dobremu upravljanju mobilnosti zbirk.

Raziskovanje

9. Raziskovanje sodi vključno s preučevanjem zbirk med temeljne naloge muzejev. Muzeji lahko opravljajo raziskave v sodelovanju z drugimi ustanovami. Samo s pomočjo znanja, pridobljenega z raziskavami, muzeji lahko v celoti izkoriščajo svoj potencial in ga nudijo javnosti. Raziskave so presodnega pomena za muzeje, ker jim omogočajo refleksijo o zgodovini v sodobnem kontekstu in so temelj interpretacije, reprezentacije in predstavitev zbirk.

Komuniciranje

10. Komuniciranje sodi med temeljne naloge muzeja. Države članice bi morale spodbujati muzeje za aktivno interpretacijo in širjenje znanja o zbirkah, spomenikih in dediščinskih prostorih v okviru svojega specifičnega strokovnega znanja in za ustrezno organizacijo razstav. Poleg tega bi morale spodbujati muzeje k uporabi vseh sredstev za komuniciranje, da lahko prevzemajo aktivno vlogo v družbi, kot na primer z organizacijo javnih prireditev, s sodelovanjem v pomembnih kulturnih aktivnostih in z drugimi oblikami interakcije z javnostjo, tako v fizični kot digitalni obliki.

11. Komunikacijske politike morajo upoštevati integracijo, dostop in socialno vključenost. Izvajati jih je treba v sodelovanju z javnostjo, vključno s skupinami, ki običajno ne obiskujejo muzejev. Muzejske aktivnosti naj bi tudi okrepili z aktiviranjem javnosti in skupnosti v njihovo lastno korist.

Izobraževanje

12. Izobraževanje je temeljna naloga muzejev. Muzeji se vključujejo v procese formalnega in neformalnega izobraževanja in vseživljenjskega učenja s pomočjo razvoja in prenosa znanja, izobraževalnih in pedagoških programov skupaj z izobraževalnimi ustanovami, predvsem s šolami. Izobraževalni programi v muzejih prispevajo predvsem k osveščanju različnih ciljnih skupin o vsebinah muzejskih zbirk in o družbenem življenju. Pripomorejo h krepitvi zavesti o pomenu ohranjanja dediščine in spodbujajo ustvarjalnost. Muzeji nudijo znanje in izkušnje, ki prispevajo k razumevanju sorodnih družbenih tem.

III. VPRAŠANJA DRUŽEBNE VLOGE MUZEJEV

Globalizacija

13. Globalizacija omogoča večjo mobilnost zbirk, strokovnjakov, obiskovalcev in idej in ima na muzeje tako pozitivno kot negativne vplive, ki se izražajo v večji dostopnosti in homogenizaciji. Države članice bi morale spodbujati ohranjanje raznolikosti in identitet, ki so temeljne značilnosti muzejev in zbirk, ne da bi pri tem zmanjševale vlogo muzejev v globaliziranem svetu.

Povezanost muzejev z gospodarstvom in s kakovostjo življenja

14. Države članice bi morale prepoznavati, da so muzeji lahko gospodarski akterji v družbi in da prispevajo k dejavnostim, ki ustvarjajo dohodek. Še več, sodelujejo v turističnem gospodarstvu in s produktivnimi projekti prispevajo h kakovosti življenja v skupnostih in regijah, v katerih se nahajajo. Krepijo socialno vključenost ranljivih skupin prebivalstva.

15. Številni muzeji so po lastni izbiri ali zaradi nujnosti okrepili aktivnosti, ki ustvarjajo dohodek, z namenom diverzifikacije virov prihodkov in pospeševanja samozadostnosti. Države članice ne bi smele dajati pretirane prednosti ustvarjanju dohodka na škodo temeljnih nalog muzejev. Države članice bi se morale zavedati, da temeljne naloge muzejev, ki so izjemnega pomena za družbo, ne morejo biti izražene zgolj v finančnem smislu.

Družbena vloga

16. Države članice spodbujamo, da podpirajo družbeno vlogo muzejev, ki jo je izpostavila deklaracija sprejeta 1972 v Santiagu de Chile. Muzeje v vseh državah vse bolj prepoznavajo kot akterje s ključno družbeno vlogo in kot dejavnike socialnega vključevanja in kohezije. V tem smislu lahko pomagajo skupnostim soočati se z globokimi spremembami v družbi, vključno s tistimi, ki vodijo k povečanju neenakosti ali k razpadu družbenih vezi.

17. Muzeji so pomembni javni prostori, ki naj bi nagovarjali vso družbo in zato lahko igrajo pomembno vlogo pri razvoju družbenih vezi in kohezije, gradnji državljanosti in refleksiji o kolektivnih identitetah. Muzeji morajo biti odprti prostori, ki omogočajo fizični in kulturni dostop vsem, vključno z ranljivimi skupinami. Muzeji so prostor za razmislek in razpravo o zgodovinskih, družbenih, kulturnih in znanstvenih temah. Muzeji bi morali spodbujati spoštovanje človekovih pravic in enakost spolov. Države članice bi morale spodbujati muzeje k uresničevanju naštetih vlog.

18. V primerih, ko je v muzejskih zbirkah zastopana kulturna dediščina staroselskega prebivalstva, bi morale države članice sprejeti ustrezne ukrepe za spodbujanje in pospeševanje dialoga in oblikovanje konstruktivnih odnosov med muzeji in staroselskim prebivalstvom v zvezi z upravljanjem teh zbirk in, po potrebi, ukrepe za vračanje ali nadomestilo v skladu z veljavnimi zakoni in politiko.

Muzeji in informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT)

19. Spremembe, ki jih prinaša razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT), ponujajo muzejem priložnosti v smislu ohranjanja, preučevanja, oblikovanja in prenosa dediščine in znanja povezanega z njo. Države članice bi morale podpirati muzeje pri tem, da delijo to znanje in ga širijo ter zagotoviti, da imajo muzeji dovolj sredstev za dostop do novih tehnologij, kadar menijo, da so potrebne za boljše opravljanje njihovih temeljnih nalog.

IV. POLITIKE

Splošne politike

20. Obstoječi mednarodni dokumenti o kulturni in naravni dediščini priznavajo pomen in družbeno vlogo muzejev pri varovanju in promociji dediščine in njene splošne dostopnosti za javnost. V ta namen bi morale države članice sprejeti ustrezne ukrepe, da bi muzeji in zbirke na ozemljih pod njihovo pristojnostjo ali nadzorom imeli korist od varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih ti dokumenti zagotavljajo. Države članice bi morale tudi sprejeti ustrezne ukrepe za povečevanje možnosti varovanja muzejev v vseh okoliščinah.

21. Države članice bi morale zagotoviti, da muzeji izvajajo načela veljavnih mednarodnih dokumentov. Muzeji so zavezani k spoštovanju načel mednarodnih dokumentov za varstvo in promocijo kulturne, naravne, snovne in nesnovne dediščine. Prav tako so dolžni spoštovati načela mednarodnih dokumentov za borbo proti nedovoljeni trgovini s kulturnimi dobrinami in morajo uskladiti svoja prizadevanja na tem področju. Muzeji so dolžni upoštevati etične in strokovne standarde, ki jih je sprejela strokovna muzejska skupnost. Države članice bi morale zagotoviti, da muzeji na ozemlju pod njihovo pristojnostjo izvajajo svojo vlogo v družbi v skladu z zakonskimi in strokovnimi standardi.

22. Države članice bi morale sprejeti politike in ustrezne ukrepe za zagotovitev varstva in promocije muzejev, ki se nahajajo na območjih pod njihovo pristojnostjo ali nadzorom, tako da bi te ustanove podpirale in razvijale v skladu z njihovimi temeljnimi nalogami in razvijale tudi človeške, fizične in finančne vire, potrebne za njihovo pravilno delovanje.

23. Raznolikost muzejev in dediščine, katere skrbniki so, je osrednja in največja vrednota. Države članice morajo varovati in spodbujati to raznolikost, hkrati pa spodbujati muzeje, da uveljavljajo merila visoke kakovosti, ki jih je sprejela in spodbuja nacionalna in mednarodna muzejska skupnost.

Funkcionalne politike

24. Države članice pozivamo, da podpirajo aktivno ohranjanje, raziskovanje, izobraževanje in komunikacijske politike, prilagojene lokalnemu družbenemu in kulturnemu kontekstu in da muzejem omogočajo varovanje dediščine in njeno posredovanje bodočim rodovom. S tega vidika naj bi močno spodbujale sodelovanje in participativna prizadevanja med muzeji, skupnostmi, civilno družbo in javnostjo.

25. Države članice bi morale sprejeti ustrezne ukrepe za vodenje inventarnih knjig na osnovi mednarodnih standardov kot prednostno nalogo muzejev s sedežem na ozemlju pod njihovo pristojnostjo. V tem pogledu je digitalizacija muzejskih zbirk izredno pomembna, vendar nanjo ne smemo gledati kot na nadomestek za ohranjanje zbirk.

26. Nacionalne in mednarodne muzejske mreže so sprejele dobre prakse za delovanje, varstvo in promocijo muzejev, njihove raznolikosti in vloge v družbi. Dobre prakse nenehno posodablja tako, da odsevajo novosti v stroki. Glede tega je kodeks muzejske etike, ki ga sprejel Mednarodni muzejski svet (ICOM), najbolj široko sprejeta referenca. Države članice spodbujamo, da promovirajo sprejetje in širjenje teh in drugih etičnih kodeksov in dobrih praks in da se ravnajo po njih pri razvijanju standardov, muzejskih politik in nacionalne zakonodaje.

27. Države članice bi morale sprejeti ustrezne ukrepe za lažje zaposlovanje kvalificiranih kadrov s potrebnim strokovnim znanjem v muzejih na ozemlju pod svojo pristojnostjo. Urejene morajo biti primerne možnosti za nadaljnje izobraževanje in poklicni razvoj vseh muzejskih delavcev z namenom zagotavljanja učinkovite muzejske službe.

28. Na učinkovito delovanje neposredno vpliva javno in zasebno financiranje in ustrezna partnerstva. Države članice si morajo prizadevati za jasno vizijo, ustrezno načrtovanje in financiranje muzejev in za primerno ravnovesje med različnimi mehanizmi financiranja in jim tako omogočati, da svoje naloge opravljajo v korist družbe in ob popolnem spoštovanju njihovih temeljnih nalog.

29. Na naloge muzejev vplivajo tudi nove tehnologije in njihova vse večja vloga v vsakdanjem življenju. Te tehnologije imajo velik potencial za promocijo muzejev po vsem svetu, vendar so lahko tudi ovire za ljudi in muzeje, ki nimajo dostopa do njih ali nimajo znanja in spretnosti za njihovo učinkovito uporabo. Države članice si morajo prizadevati za zagotovitev dostopa do teh tehnologij muzejem na ozemlju pod njihovo pristojnostjo ali nadzorom.

30. Družbena vloga muzejev je skupaj z ohranjanjem dediščine temeljno poslanstvo. Priporočilo iz leta 1960 *o najbolj učinkovitih načinih za zagotavljanje dostopnosti muzejev vsakomur*, omogoča muzejem trajno družbeno vlogo. Države članice si morajo prizadevati za vključitev teh načel v zakonodajo, ki zadeva muzeje s sedežem na ozemlju pod njihovo pristojnostjo.

31. Sodelovanje znotraj muzejskega sektorja in z pristojnimi kulturnimi, dediščinskimi in izobraževalnimi ustanovami je ena izmed najbolj učinkovitih in trajnostnih načinov varstva in promocije muzejev, njihove raznolikosti in vloge v družbi. Zato morajo države članice spodbujati sodelovanje in partnerstva med muzeji in kulturnimi in znanstvenimi ustanovami na vseh ravneh, vključno z njihovim vključevanjem v strokovna omrežja in združenja, ki spodbujajo sodelovanje z mednarodnimi razstavami, izmenjavami in z mobilnostjo zbirk.

32. Zbirke opredeljene v odstavku 5, ki jih hranijo v ustanovah, ki nimajo statusa muzeja, bi morali varovati in promovirati z namenom ohranjanja koherentnosti in celovitejšega predstavljanja kulturne raznolikosti dediščine teh držav. Države članice pozivamo, da sodelujejo pri varstvu, raziskovanju in promociji teh zbirk in spodbujajo dostopnost do njih.

33. Države članice bi morale sprejeti ustrezne zakonodajne, tehnične in finančne ukrepe za oblikovanje javnega načrtovanja in politik, ki bi omogočale razvoj in uveljavljanje teh priporočil v muzejih na ozemlju pod njihovo pristojnostjo.

34. Države članice pozivamo tudi k podpiranju vzpostavitve inkluzivne politike pri razvijanju muzejskih javnosti in tako prispevajo k izboljšanju muzejskih dejavnosti in storitev.

35. Države članice bi morale spodbujati mednarodno sodelovanje pri krepitvi zmogljivosti in strokovnega usposabljanja prek dvostranskih in večstranskih mehanizmov, vključno z UNESCO-m, za boljše izvajanje teh priporočil in predvsem v korist muzejev in zbirk v državah v razvoju.

UNESCO Priporočilo o varstvu in promociji muzejev in zbirk, njihove raznolikosti in vloge v družbi (UNESCO Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society, 2015)

Izdal: ICOM, Mednarodni muzejski svet, Slovenski odbor, zanj *dr. Tanja Roženberger*; Urednica in koordinatorka: *Nina Zdravič Polič*; Strokovno pregledali: *ddr. Verena Vidrih Perko, Jerneja Batič, Nina Zdravič Polič*; Tehnični urednik: *Jure Rus*; Prevedel iz angleščine: *Franc Smrke*.

Izid: Ljubljana, marec 2017.